

5018 SAYILI KANUN'DAN 275 SAYILI KANUN'A GREV HAKKI TARTIŞMALARI: YASAKÇI DÖNEMDEN SERBESTİ DÖNEME GEÇİŞİN YOL HARİTASI

Adnan Mahiroğulları¹

ÖZET

Sendikacılık, ücretli çalışan işçi kesiminin yetersizliği, siyasi iradenin sendikal örgütlenmeye olumsuz bakışı gibi nedenlerle Türkiye'ye geç girmiştir. 1945'te çok partili hayata geçiş sonrasında 1947'de yürürlüğe giren 5018 sayılı Kanun'la işçilere sendikal örgütlenme yolu açılmışsa da, yasa koyucu sendikacılığın olmazsa olmazı grev hakkını vermekte 1961'e kadar çekinceli davranmıştır.

1961 Anayasası'yla sosyal ve iktisadi haklar arasında yer alan sendikal örgütlenme ve grevli toplu pazarlık hakkı anayasal güvence altına alınmış; söz konusu haklar, 1963'te 274 ve 275 sayılı Kanunlarla düzenlenmiştir.

Makalede, Türkiye'de 1947 sonrası grev hakkı ele alınmış; yasa koyucunun 1947-1960 arası yasakçı, 1961 sonrası serbesti dönemindeki değişen tutumu irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sendikacılık, Grev Hakkı, 1961 Anayasası

¹ Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü (mahirogullari@cumhuriyet.edu.tr)

DEBATES ON THE RIGHT TO STRIKE FROM THE LAW NO: 5108 TO THE LAW NO: 275: THE ROAD MAP OF THE TRANSITION FROM THE REPRESSIVE PERIOD TO THE LIBERATION

Adnan Mahiroğulları

ABSTRACT

Unionization was recognized in Turkey at a relatively late date due to the weakness of the workers' class and the adverse stance of the political authority to unionism. The Law no. 5018, which went into effect in 1947 after the country's transition to the multi-party system in 1945, created the opportunity to form trade unions for workers; but lawmakers hesitated to recognize the right to strike which is regarded as essential for effective unionism until 1961.

The Turkish Constitution of 1961 ensured the rights of unionization and collective bargaining among the social and economic rights and these rights were regulated with the laws no. 274 and 275 in 1963.

This article analyses the historical development of the right to strike in Turkey and tries to scrutinize the changing attitudes of lawmakers to this right between the repressive (1947-1960) and libertarian (after 1961) periods.

Keywords: Trade Union, The Right To Strike, Constitution 1961

GİRİŞ

Sendikacılık Batı ülkelerine göre ülkemize oldukça geç girmiştir. Sendikacılığın Türkiye'ye geç girmesinde kuşkusuz bazı unsurların birinci derecede etkisi olmuştur. Söz konusu unsurların başında, yetersiz sanayileşme ve buna bağlı olarak sendikacılığa hareket kazandıracak ücretli/bağımlı çalışan kesiminin uzun bir süre nitelik ve nicelik bakımından yeterli boyutlara ulaşamaması gelir.

Osmanlı döneminde, İkinci Meşrutiyet'in ilanı sonrası ortaya çıkan görelî özgürlük ortamı içinde bazı amele cemiyetleri kurulmuşsa da, yönetim, kurulan cemiyetlerin adında "sendika" ibaresinin kullanılmamasına özel bir önem göstermiştir. Dolayısıyla, Osmanlı döneminde kurulan amele cemiyetleri hem sayısal hem de işlevsel bakımdan yetersiz kalmıştır.

İşçi örgütlenmeleri, I. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle 1919'dan Cumhuriyet'in ilanının ilk yıllarına kadar kısmen de olsa canlanmış; ancak gerek 1925'te Şeyh Sait ayaklanması nedeniyle çıkarılan "Takrir-i Sükun Kanunu", gerekse tek partili siyasi rejimin giderek otoriterleşmesiyle "fiilen" kesintiye uğramıştır. Diğer taraftan, tek partili yönetim, Türkiye'de, Batı'daki gibi sınıf çelişkisi olmadığından bahisle izlediği devletçi ve halkçı politikalarla emeğin koruyucusunun bizatihi Devlet olduğunu savunmuştur. Nitekim, yasa koyucu, 1938 tarih 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'nun 9. maddesine "Sınıf esasına dayalı dernek kurmak yasaktır." ifadesini koyarak işçi örgütlenmelerini bu defa "kanunen" yasaklamıştır.

Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde Kars ve Ardahan'ı isteyen Sovyet tehlikesine karşı Amerika'nın önderlik ettiği çoğulcu demokratik parlamenter rejimli Batı Blok'unun yanında yer alması, keza 1945'te çok partili hayata geçmesi, kısıtlı bazı temel hak ve özgürlüklerin genişletilmesi ve yeni hakların verilmesinde yeni bir hamle başlatmıştır. Bu bağlamda, yasa koyucu, 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'ndaki "sınıf esasına dayalı cemiyet kurulamaz" ifadesini 1946'da çıkararak sendikal örgütlenmenin önünü açmıştır. Ne var ki, sendikacılığı yasal hale getiren 1947 tarih 5018 sayılı "İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri" hakkında Kanun'la, her ne kadar sendikal örgütlenme hakkı yasal dayanağa kavuşturulmuşsa da, Kanun'da grev hakkı yer almamış; toplu pazarlık ise sendikaların faaliyetleri kısmında "umumi mukaveleler yapmak" şeklinde bir bentle geçştirilmiştir. Bu cümleden, toplu iş ilişkilerinde grevli toplu pazarlık hakkı olmadan sadece sendikal örgütlenme hakkının tanınması tek başına fonksiyonel olamayacağı gibi, verilen sendikal örgütlenme hakkı da tabela sendikacılığından öte bir anlam taşıyamaz sonucuna ulaşılmaktadır.

Başka bir ifadeyle, bu üç unsur, biri birinin adeta tamamlayıcısı konumundadır ve birinin eksikliğinin diğerlerinin işlevini olumsuz yönde etkilemesi kaçınılmazdır.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sonrası hazırlanan 1961 Anayasası, darbe sonrası hazırlanan bir Anayasa olmasına rağmen, Türk siyasi hayatına "temel hak ve özgürlüklere" en fazla yer veren anayasa olarak geçmiştir. Dolayısıyla, 1947-1960 arası iktidar ve muhalefet partileri arasındaki "grev hakkı karşıtlığı", 1961 Anayasası'nın 47. maddesiyle 1963 tarih 275 sayılı "Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu"na da yansiyarak yerini "grev serbestisine" bırakmıştır. Neticede, sendikal örgütlenme, 1961 sonrası grevli toplu pazarlık hakkını da kazanarak sendikacılığın olmazsa olmazı üçlü yapının tamamlanmasıyla işlevsel hale gelmiştir.

Makalede, 5018 sayılı Kanun döneminde işçilere bir türlü verilemeyen, ancak 1961 Anayasa'sının yürürlüğe girmesiyle anayasal güvenceye alınan "grev hakkını", birinci el kaynak niteliğindeki TBMM ve Kurucu Meclis tutanaklarına, Meclis dışındaki tartışmalara ve yerel basındaki haberlere başvurarak söz konusu hakkın 1947-1960 arası dönemdeki yasakçı, 1961 sonrası serbesti dönemin mantığı irdelenmiştir. Ayrıca, 1961-1963 arası dönemin çalışma ilişkileri literatüründe bu konuyla ilgili yeteri kadar yer almayan Meclis tutanaklarına yer verilerek emek tarihimize katkı sağlanmak istenmiştir.

I-1947 TARİHLİ 5018 SAYILI KANUN DÖNEMİ

A-TBMM'DEKİ TARTIŞMALAR

5018 sayılı Sendikalar Kanunu, grev hakkı ve grevin yasak olduğundan doğrudan bahsetmemiş; sadece cezai hükümleri düzenleyen 7. maddesinde, 3008 sayılı İş Kanunu'na atıfta bulunarak "grevin suç sayıldığı" nı belirtmiştir. Kanun'da bununla da yetinilmeyerek maddeye "greve teşebbüs" ve "greve teşvik" gibi iki yeni suç eklenmiştir:

"(...) Sendika yönetim kurulu üyeleriyle, *sendika idaresinde görevli olanların, İş Kanunu'na göre suç sayılan grev, lokavt fiillerine teşvikte bulunmaları veya bu fiillere teşebbüs edilmesi hallerinde bu hareketlerin istilzam ettiği ceza hükümleri mahfuz kalmak şartıyla sendika mahkeme kararıyla üç aydan bir seneye kadar geçici veya devamlı kapatılır.* (...)"

1947'de Sendikalar Kanun Tasarısı TBMM'de görüşülürken, iktidar ve muhalefet partileri arasında "siyaset yasağı", keza "sendikaların yabancı ideolojilerden korunup milli teşekküller haline getirilmesi" gibi pek çok konuda fikir birliği

içinde olunmasına rağmen, grev hakkı tartışılırken aynı mutabakat sağlanamamıştır. Nitekim, iktidar partisi Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) sözcüleri, devletçi bir rejimde grev hakkına lüzum olmadığını vurgularken, muhalefet partisi Demokrat Parti'nin (DP) sözcüleri ise grev hakkının verilmesini ısrarla savunmuşlardır.

DP'li Fuat Köprülü, grev hakkının yer olmadığı bir sendikacılığın işlevsiz bir sendikacılık anlamına geleceğini belirtmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 1947: 306):

"(İşçilere) grev hakkı tanınmadıkça demokratik manada sendika ve amele hürriyetinin mevcut olduğu asla iddia edilemez.(...) Demokrasinin icabı olarak böyle bir sendika kanunu getiriyorsak grev hakkını küllüyen reddetmek tamamen yanlış bir hareket olur. Eğer grev hakkını tanımiyorsak, kabul etmiyorsak sendika kanununun hikmet-i vücudu olamaz. Bu sadece gösterişten ve mantıksızlıktan ibaret kalır."

CHP Manisa Milletvekili Muammer Alakant, grev hakkının çalışma hayatına çeşitli olumsuzluklar getireceği kaygısıyla bu hakkın verilmesine lüzum olmadığını söylemiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 1947: 308):

"Grev meselesine gelince: Grev hakkının tatbikinin bilakis antidemokratik bir hareket şeklinde tavsifi mümkündür. Şöyle ki, demokrasi herkesin çalışma hakkını kabul eden bir müessesedir. Halbuki bir kere grev kararı verdikten sonra çalışmak isteyen bir çok vatandaşın çalışma hakkının önüne geçilmektedir. (...) Millî menfaatlere muhalif olan grev müessesesinin bugünkü amele hayatını korumak için memlekete mutlaka yerleştirilmesine lüzum yoktur."

Tasarının görüşülmesi sırasında söz alan Çalışma Bakanı Sadi Irmak, Türkiye'de uygulanan devletçi rejim ile grev hakkı arasında ilişki kurarak devletçi rejimin hakem rolünün grev hakkına ihtiyaç bırakmadığını² söylemiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 1947: 303):

"Memleketimizde liberal bir rejim takip etseydik, bu rejimin tabii haklarını tanımamız icap ederdi. (...) Fakat biz, devletçi bir rejime sahibiz. Devlet, burada sınıflar arasında çıkan ihtilaflarda hakem olmayı kabul etmiş bulunuyor."

² Ne var ki, Çalışma Bakanı Sadi Irmak, Sendikalar Kanun Tasarısı Meclis'te görüşülürken grev yasağını partisinin politikası gereği savunmuşsa da 5018 sayılı Kanun'un yasalaşmasından 9 yıl sonra bir yazısında samimi bir itirafta bulunmuş; *"Bu Kanun'un başlıca eksiği sendikalara meşruiyet verirken onun çalışma vasıtalarından biri olan grev müessesesini reddetmekle kalmayıp greve teşebbüs ve teşviki bile suç saymasıdır."* demiştir. Bkz. Sadi IRMAK, "Memleketimizin Çalışma Meseleleri", **Sosyal Siyaset Konferansları**, VIII. Kitap, İstanbul, 1956, s. 43.

B-5018 SAYILI KANUN'UN YASALAŞMASI SONRASINDAKİ TARTIŞMALAR

Grev hakkı, Sendikalar Kanunu'nun kabul edilmesinden sonraki yıllarda da, gerek siyasi partiler, gerekse bazı işçi örgütleri tarafından çeşitli zeminlerde yeniden gündeme getirilmiştir. Grev hakkının verilip verilmemesi bu defa "milliyetçilik" bağlamında değerlendirilmiş; verilmesinin "milletin ve devletin bütünlüğü"ne gölge düşürebileceğine dikkat çekilmiştir. Nitekim, Çalışma Bakanlığı Müsteşarı Fuat Erciyes, "*Grev isteyen işçinin Türklüğü'nden şüphe ederim.*" demiştir. 1950 genel seçimlerinin hemen öncesinde CHP'li Çalışma Bakanı Reşat Şemsettin Sirer ise, İstanbul Radyosu'nda yaptığı konuşmada grev hakkını vermeyişlerini "devletin bekası"na gölge düşürebileceği gerekçesine dayandırmıştır (Makal, 2002: 261):

"(...)Şu anda Türkiye'nin çok şükür masun bulunduğu grev hastalığının milletimizin birliği ve devletimizin bekası için bir tehlike teşkil ettiğini kimse inkar edemez."

Çalışma Bakanı Sirer, bu konuda daha da ileri giderek grev karıştıtlığını, "memlekete sadakat"la eşdeğer tutmuş; 1950 başlarında İstanbul'da bazı sendika yöneticileriyle yaptığı bir toplantı sonrası (Gülmez, 1995: 270-271):

"Türk işçisi grev istemiyor.(...). Şeref, haysiyet, karakter sahibi ve mert memleket evlatları olan 100'ü aşkın sendika temsilcisi içinde yalnızca ikisi grev lehinde mütalaa beyan etmiştir. İşçilerimiz grev hakkının tanınmasını istemezler, çünkü, onlar memlekete bağlıdırlar, sadıktırlar (...)" demiştir.

Çalışma Bakanı Sirer'in "*Türk işçisi grev istemiyor!*" savı, Sivas'tan Bakanlığa çekilen iki telgraf ve aynı dönemde başka illerden de gönderilen mektuplarla³ desteklenmiştir. Nitekim, Sivas Cer Atölyesinde çalışan işçiler, 2050 imza ile Çalışma Bakanlığı'na çektikleri telgrafta (Ülke Gazetesi, 1950: 3):

"Bizler, Devlet'in mevcut kanunlarıyla umumi seviyenin üstünde himaye edilmiş durumdayız. Sıhhi durumumuz, ücretlerimiz, ihtiyarlık sigortamız ve daha birçok haklarımız diğer vatandaşlarımızdan çok üstündür. Bugünkü kanunlar, bizlere bağlı olduğumuz müesseselerle her hususta anlaşmak için lehimize matuf çok geniş imkanlar vermiştir. Bu bakımdan talep edecek bir hak ve iddiamız yoktur. Bizler için grev ve buna benzer menfur şeyler asla bahis mevzu değildir (...). Bunu isteyenlere deriz ki, yaylanın Koçyığıtları dimdik memleket hizmetindedir."

³ Örneğin Zonguldak Maden İşçileri Sendikası Yönetim Kurulu, Çalışma Bakanlığı'na gönderdiği mektupta, Sivas Cer Atölyesi ve Çimento Fabrikası işçileri gibi aynı gerekçeleri ileri sürerek grev istemediklerini belirtmiş; "*Biz grev istemiyoruz. Hiç kimse bizim namımıza grev isteyemez. Biz memleketimiz, milletimiz ve ailemiz için şerefle çalışarak kazanmak istiyoruz.*" demiştir. 31 Ocak 1950 tarihli **Cumhuriyet Gazetesi**; aktaran Şehmus GÜZEL; "1946 ve Sonrasında Türkiye'de Grev Tartışması", **Toplum ve Bilim**, Kış 1988, İstanbul, s. 115.

diyerek Türk kültüründeki gelenekselleşmiş "Devlet Baba" tarafından zaten korunduklarını, grev hakkına ihtiyaç duymadıklarını zikretmişlerdir.

Reşat Şemsettin Sırer'e Sivas'tan ikinci bir telgraf daha çekilmiş; yerel Ülke Gazetesi, telgraf metnini "*Çimento Fabrikaları İşçileri de Grev İstemiyor!*" başlığıyla haber yapmıştır. Çekilen telgrafta işçiler, grevi "bozgunculuk" olarak nitelendirmiş; çalışarak ürettikleri değerini sadece işveren için değil; memleket ekonomisi için de olduğunu vurgulayarak Sanayi Devrimi sonrasının işçi-işveren çatışmasına sıcak bakmadıklarına da parmak basmışlardır.

"Bütün kalbimiz ve bütün gücümüzle memleket için çalışıyoruz (...) Grevi istemiyoruz. Evlatlarımıza daha mesut ve müreffeh bir vatan bırakmak istiyoruz (...). Bizi bozgunculuğa götürmek isteyen bu fikri tel'in eder ve bu fikri telkin etmek isteyenlere başkası için değil, bu memleket için, kendi vatanımız için çalıştığımızı hatırlatırız." (Ülke Gazetesi, 1950: 2).

Ancak, 1950'nin başlarında işçi kesimi ve bazı sendikaların "grev istemiyoruz" babındaki bildirimleri kadar "grev hakkı"nın verilmesini isteyen sendikalarda⁴ olmuştur. Kuşkusuz, söz konusu ikilem, sendikacılığın yasallık kazandığı daha ilk yıllarda dahi Kanun'un 5. maddedeki keskin "siyaset yasağı"na rağmen, sendikaların önemli bir kısmının CHP ve DP arasında, bir kısmının da bağımsız kalarak üçe bölünmüşlüğü sonucundan başka bir şey değildir.

Daha ilginç, Bakan Şemsettin Sırer, yazıları ve konuşmalarıyla grev hakkının verilmesini savunan bilim adamlarının düşüncelerine de tahammül edememiş; İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal Siyaset Kürsüsü Öğretim Üyesi Orhan Tuna ile bir toplantıda karşılaştığında, Tuna'nın grev hakkıyla ilgili bir yazısını kastederek "*Niçin böyle bir yazı yazdınız?*" diye Tuna'ya çıkmıştır.⁵

Tuna'nın grev hakkı ile ilgili çalışmaları ve konferanslarından rahatsız olan bir başka çalışma bakanı ise DP'li Mümtaz Tarhan'dır. Tarhan, Tuna'yı komünistlikle suçlayıp Tuna'nın İstanbul Üniversitesinde periyodik olarak düzenlediği "*Sosyal Siyaset Konferansları*"nın iki yıl aksamasına⁶ neden olmuştur.

⁴ Örneğin, 1 Şubat 1950'de DP yanlısı yedi sendika adına İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası Başkanı Şeref Hiveli'nin imzasıyla grev hakkının verilmesi yönünde Çalışma Bakanlığı'na telgraf çekilmiştir. "*(...)Tam bir polis devleti olan Sovyet Rusya hariç bütün medeni devletler, işçilerine grev hakkını tanımıştır. Binaenaleyh bu hakkın bizlere verilmek istenmemesi kadar bariz bir haksızlık olmaz.*" Kemal SÜLKER, **Türkiye'de Grev Hakkı ve Grevler**, İstanbul, 1976, s. 81.

⁵ Çalışma Bakanı'nın Tuna'ya çıktığını Tuna'nın o dönemdeki asistanlarından hocam Metin Kutal bahsetmiştir.

⁶ Orhan Tuna, 1950'de grevle ilgili makaleleri ve 1951'de **Grev Hakkı, İş Mücadelelerinde Yeri ve Ehemmiyeti** başlıklı kitabı yayınladıktan sonra Hükümet yetkililerinin dikkatini çekmiş; bu konuda çeşitli zamanlarda uyarılmıştır. Bkz. Toker DERELİ, **Aydınlar Sendika Hareketi ve Endüstriyel İlişkiler Sistemi**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, s. 332.

Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 1950 genel seçimleri arifesinde İzmir'de yaptığı konuşmada, işçilerin tahkim sistemiyle sermayeye karşı konduğu, işçilere grev hakkı tanınırsa, işverenlerin de lokavtı kullanacağından bahisle:

“Bugün işçilerimiz sermaye sahiplerine karşı tahkim usulü ile emniyettedirler. Grev hakkının tabii karşılığı olan lokavt unsuru, günübürlük geçinen işçilerimizi iki günde ezebilmek için birebirdir.” (Güngör, 1994: 167) demiştir.

DP, işçilere grev hakkının verilmesi gerektiği yönündeki çalışmalarını, 1950 seçimleri öncesi Şubat ayında TBMM'nin gündemine gelen 3008 sayılı İş Kanunu değişiklik görüşmelerinde de sürdürmüştür. Ancak, iktidar partisi CHP sözcüleri, Sendikalar Kanun Tasarısı görüşmelerinde olduğu gibi bu görüşmede de grev karşıtı tutumlarını devam ettirmiş; grev hakkının devletçilik ilkesiyle bağdaşmayacağını, grev hakkının demokrasinin gereği olmadığını ve grevin Bolşevizm'in etkili bir silahı olduğunu (Gülmez, 1995: 266) ısrarla savunmuşlardır. Neticede, Meclis çoğunluğunun CHP'li olması nedeniyle İş Kanunu'ndaki grev yasağı kaldırılamamıştır.

Ne var ki, 5018 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 7. maddesinde İş Kanunu'na atıfta bulunularak sürdürülen grev yasağı, DP iktidara geldikten sonra da (1950-1960) kaldırılmamıştır. Bu defa, CHP yetkilileri grev hakkının tanınmasını isterken, DP sözcüleri grev hakkının verilmesi için henüz erken olduğunu, bu hakkın verilmeden önce iyi tetkik edilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

İşin diğer bir ilginçliği, CHP iktidarı kaybettikten sonra 1953 yılında grev hakkının verilmesini "parti programına" almasıdır. Bu tezdaki polemik konusu yapmak isteyen iktidar partisi DP, CHP'nin grev hakkı konusundaki tutumunu tutarsızlık olarak nitelendirmiştir. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, DP yetkililerinin, partisi CHP'yi tutarsızlıkla suçlaması üzerine Parlamento'da yaptığı konuşmada partisinin grev konusunda yaşadığı değişimi “tekamül” olarak ifade etmiş; bu hakkın verilmesinde artık sakınca kalmadığını, koşulların olgunlaştığını belirtmiştir (Makal, 2002: 262; Meclis Tutanak Dergisi, 1956: 1122):

“(...) Grev hakkını evvelce tanımamıştık. 1950'de iktidar değişir değişmez grev hakkını ele almış da değiliz. İki sene bu meseleyi münakaşa etmedik. Nihayet grev hakkının bizim memlekette kabul edilebileceğine ve kabul edilmesi lazım geldiğine kanaat getirmişizdir. Bu bir politika meselesi değil, bir kanaat meselesinin geçirdiği tekamül safhalarıdır.”

14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde iktidara gelen DP, muhalefetteyken verilmesini savunduğu grev hakkıyla ilgili taahhüdünü yerine getirmek için özel bir çaba sarf etmemiş; çeşitli bahanelerle konuyu zamana yaymaya çalışmıştır.

Gerçi DP, iktidarlarının ilk yılında bazı girişimlerde bulunmuşsa da somut sonuç almak için özverili davranmamıştır. Örneğin, Hükümet'in, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) toplu pazarlıkla ilgili "98 Sayılı Sözleşmesi"ni onaylama hazırlıklarını başlatması, 1951'de ara seçimlerin yapılacağı olması, keza bazı sendikaların grev hakkının verilmesi için hükümet nezdinde girişimde bulunmaları Çalışma Bakanlığı'nı ister istemez bir "Grev ve Lokavt Kanunu Tasarısı" hazırlatmaya itmiştir. Taslak, 1951 yılı Temmuz ayında sendikal üst örgütlerin bilgisine sunulmuştur (Sülker, 1976: 176; Fındıkoğlu, 1951: 17). Fakat, grev hakkını oldukça sınırlı tutan taslak, bazı sendikacılar tarafından eleştirilince (Makal, 2002: 265), bu konuda zaten tereddütlü ve isteksiz davranan DP Hükümeti tasarımı meclis gündemine bile getirmeden geri çekmiştir.

DP Hükümeti, daha sonraki yıllarda grev hakkının verilmesi/verilmemesi arasındaki kararsızlığını ve isteksizliğini sürdürmüştü; Çalışma Bakanı Samet Ağaoğlu 1953'te Meclis'te yaptığı konuşmada; "*Bugün için grev hakkını verecek vaziyette değiliz; o vaziyete gelmeye çalışıyoruz.*" (Makal, 2002: 267) demiştir.

1956'da DP Hükümeti'nin Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan ise, grev hakkını o güne kadar niçin tanıyamadıklarını ekonomik kaygılara dayandırarak izah etmeye çalışmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 1956: 1128-1129):

(...) Grev hakkını şimdiye kadar niye realize etmedik? Grevi yapmak için evvela gelişmiş bir sanayie malik değiliz. Sanayimiz kundaktaki bebek idi. Sanayiye kundakta iken öldüremezdik.(...)"

Menderes Kabinesi'nin Samet Ağaoğlu'ndan sonraki Çalışma Bakanı Hayrettin Erkmén, yıllar sonra partisi DP'nin bu konuda ihmalkar davrandığını itiraf etmiştir (Makal, 2002: 269):

"Evet, DP muhalefette iken işçiyeye grev hakkının verilmesini istemiş ama bu gerçekleşmemiştir. Bu bir ihmaldir. Bunu kabul ediyorum. Ben Samet Bey'den sonra Çalışma Bakanı oldum. Bu dönemde grev kanunu tasarısını hazırladım. O yıllarda işçi liderleri ziyaretime gelmişlerdi. Rahmetli Seyfi Demirsoy, Ziya Hepbir, Bahir Ersoy vardı. Bana 'grev hakkı ne zaman verilecek' diye sormuşlardı. Ben hazırlamış olduğum tasarımı masanın üzerine çıkardım. 'İşte grev hakkı' dedim. Sonra ekledim; 'bu tasarı kanunlaşır mı siz bunu nasıl kullanacaksınız? Grevdeki işçiyeye nasıl besleyeceksiniz?' diye sordum. 'Bir hakkın verilmesi değil kullanılması önemlidir' dedim. Ben kendi hesabıma grev hakkını Bakanlar Kurulunda gündeme getirdim. Bazı arkadaşlar karşı çıktılar. 'Zamansızdır' dediler. 'Kalkınmakta olan bir ülkede, bu zamanda işçinin grevi, boş yere değer kaybı getirecektir.' Epey tartışıldı; sonra rahmetli Adnan Bey, 'Hayrettin bunu sen şimdi sakla, zamanı gelince görüşürüz' dedi. Bu hadise 1957'de oldu."

Erkmen'in yukarıdaki anılarından, yeni bir hakkın verilmesinde o dönemin gelenekselleşmiş Devlet anlayışına hakim olan "uygun zaman ve zemini" kollama mantığının hala sürdüğü anlaşılmaktadır.

Hükümet'in bu konudaki fikrinin hala değişmediği, Çalışma Bakanı Halük Şaman'ın 26.12.1959'da Bütçe görüşmelerinde yaptığı konuşmasında bir kez daha görülmektedir. Bakan Şaman, konuşmasında, Hükümeti'nin grev hakkının verilmemesindeki temel kaygılarından birinin "iktisadi bünye"ye verebileceği olumsuzluklar olduğunu vurgulamış; bu hakkın gelişigüzel, iyice tetkik edilmeden verilmesinin sakıncaları üzerinde durmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, 1959: 1043):

"(...) Grev hakkını, memleketimizin içinde bulunduğu şartlara; bilhassa iktisadi bünyemizin kaydettiği gelişmelere göre tatbik mevkiine koymak zorundayız. Bu hususta bütün akliselim sahibi müttefik olacaklarına inanıyorum. Biz grev hakkına giderken bir takım merhalelerden geçmemizi ve bastığımız yeri iyice kontrol ederek yürümemizi şart görüyoruz.

(...)Biz, iktisadi ve içtimai şartlarımız henüz oluşmakta olan bir cemiyet olmamız dolayısıyla grev işinde tatbik edilecek şartları dikkatle tespit etmeye mecburuz. Ekonomik, sosyal gelişmemizi grev namı altında rahnedar (zarara uğratma) etmemeliyiz, felce uğratmamalıyız."

Diğer taraftan, sendikalar cephesi, bu konuda birlik içinde hareket edemediği için bu hakkın elde edilmesinde yeterli çabayı gösterememiş; dolayısıyla ilgili mercileri lehte etkileyememiştir. Örneğin, 1954 Şubat'ında toplanan II. Çalışma Meclisi'ne katılan işçi temsilcileri, gündeme toplu iş sözleşmesi ve grev hakkının da alınması için girişimde bulunmuşlarsa da, gerek hükümet yetkilileri, gerekse işveren temsilcileri bu konunun görüşülmesine engel olmuş, hatta işveren temsilcileri girişimi fark edince salonu terk etmişlerdir. İşçi temsilcileri ise, Meclis'in dağılması için toplantıyı terk eden işçi temsilcilerini geri getirmeye aracı olmuşlardır (Ağralı, 1967: 57). Dolayısıyla, toplantı bitiminde yayınlanan II. Çalışma Meclisi I Numaralı Komisyon raporunda, sadece bir cümleyle "grev kanunu tasarısının bir an önce yasalaşması" temennisinde bulunulmakla (Baydere, 1966: 221) yetinilmiştir.

Netice itibarıyla, 1947-1950 arasında iktidar partisi CHP, 1950-1960 arası iktidar partisi DP, bu konuda içtenlikli davranmamış; samimi anlamda çaba sarf etmemişlerdir. Her iki parti de, eğer grev hakkının tanınmasında samimi olsalardı, işe önce mevcut "tahkim" sisteminin değiştirilmesi için girişimde (Makal, 2007: 287) bulunarak başlardı.

II-1961 ANAYASASI VE 275 SAYILI KANUN DÖNEMİ

A-ANAYASA'NIN GREV HAKKIYLA İLGİLİ 47. MADDESİNİN GÖRÜŞME TUTANAKLARI

1961 Anayasası, 27 Mayıs Askeri Darbesi sonrası oluşturulan Kurucu Meclis tarafından hazırlanarak 9 Temmuz 1961 tarihinde halkoyuna sunulmuştur. 1961 Anayasası'nın temel özelliklerinden biri, temel hak ve özgürlükleri, keza sosyal ve iktisadi hakları güvence altına alan, sosyal devlet ilkesini benimseyen çağdaş nitelikli bir Anayasa olmasıdır. 1961 Anayasası'nın söz konusu özellikleri kazanmasında, kuşkusuz Kurucu Meclis kompozisyonunun payı büyüktür. Başka bir ifadeyle, Yeni Anayasa'nın hazırlanışında asker ve bürokratların yanı sıra kuşkusuz sivil aydınların (Dereli, 1975: 334) da önemli rolleri olmuştur.

Diğer taraftan, askerî müdahaleler sonrasındaki dönemler, genel olarak bazı özgürlük ve hakların kısıtlandığı olağanüstü dönemler olmasına rağmen, 27 Mayıs Müdahalesi'nden sonraki olağanüstü dönem bu olumsuzlukları taşımamıştır. Nitekim, hazırlanan 1961 Anayasası'nda o güne kadar kısıtlı ya da hiç verilmemiş bazı temel hak ve özgürlükler yer almış; sendikal hareket kesintiye uğramadan devam etmiştir. Daha önemlisi, bir önceki dönemde Türk işçisine verilmesi yılan hikayesine dönen grevli toplu pazarlık hakkı bu dönemde anayasal güvenceye kavuşturulmuştur.

Gerek Anayasa görüşmelerinde, gerekse 1963'te Sendikacılık ve Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanun Tasarıları görüşmelerindeki tutanaklar incelendiğinde, konuşmacıların son derece yapıcı ve özgürlükçü bir yaklaşımlerle görülmektedir. Bu bağlamda, Anayasa Komisyonu'ndan Kurucu Meclis'e gelen tasarıda grev hakkını düzenleyen madde aleyhine söz isteyen olmamış; konuşmacılar, tasarıya ya lehinde ya da madde metni üzerine ilave edici, maddeyi anayasa mantığına uygun hale getirici mantıkla konuşmuşlardır.

Anayasa Komisyon'undan Kurucu Meclis'e gelen tasarıya "Toplu sözleşme ve grev hakkı" başlıklı 47. (*) madde metni:

"İşçiler, işverenlerle olan münasebetlerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev haklarına sahiptirler.

Grev hakkının kullanılması ve istisnaları kanunla düzenlenir."

47. Madde gerekçesi (Öztürk, 1966: 2053):

* Bu madde Komisyon Raporunda 46. madde olarak düzenlenmiş; Kurucu Meclis görüşmeleri sonrasında 47. madde olarak Anayasa'da yer almıştır.

"İşçilerin toplu sözleşme hakkı, bilhassa memleketimizde uzun zaman münakaşa konusu olduğundan, bu hakkın Anayasa ile tanınması uygun düşmektedir. Grev hakkı ise, artık Anayasalara giren sosyal ve iktisadi hak olarak genel surette kabul edilmektedir. Memleketimizde de gerek siyasi partiler, gerek basın ve ilim muhiti, grev hakkını prensip itibarıyla demokratik nizamın zaruri kıldığı bir hak olarak tanımaktadır. Bu hakkın siyasi maksatlarla kullanılabilmesi ihtimalinin yarattığı endişeleri mübalağa etmemek gerekir. Esasen, tasarıda yer alan 'işverenlerle olan münasebetlerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak ve ya düzeltmek maksadıyla' kaydı, siyasi grevlerin caiz olmadığını göstermektedir.

Grev hakkı, bilhassa memleketimiz gibi ona tamamen yabancı olan toplumlarda ancak bazı kayıt ve şartlarda kabul edilebileceğinden, ikinci fıkra bu hakkın düzenlenmesini ve istisnalarını kanuna bırakmıştır.

Lokavt hakkı da, mahiyetinden doğan farklılıklar hariç, grev hakkına muvazi olarak kanunla düzenlenecektir. Ancak, bunun bir insan hakkı olarak Anayasada zikredilmesi için sebep yoktur. Nitekim, diğer Anayasalarda da durum aynıdır."

Maddenin gerekçesinde de görüldüğü üzere, anayasa koyucu, grev hakkının demokratik ülkelerde sosyal ve iktisadi bir hak olarak anayasalara girip güvence altına alındığını, grev hakkının demokratik nizamın zaruri kıldığı bir hak olduğunu, keza bu hakkın bir önceki dönemde verilmesinde duyulan endişeye artık mahal kalmadığını belirtmiştir.

Maddenin görüşülmesinde Bahir Ersoy, İsmail İnan, Feridun Şakir Ögünç gibi çoğunluğu sendikacı olan 6 üye söz istemiş; madde üzerinde konuşmak üzere ilk sözü Bahir Ersoy almıştır (Öztürk, 1966: 2054-2055):

"(...). Sırası gelmişken sendikalarımız için grev hakkı nedir? Bunu yüksek heyetinizin huzurunda Türk efkârı umumiyesine, dolayısıyla dünyaya duyurmak faydalıdır.

Türk sendikaları, Türk işçileri, grevi herşeyi halleden sihirli bir deynek, efsanevi bir kudret kabul etmezler. Biz grevi bu zaviyeden mütalaa ediyoruz. Daha açık bir deyimle, biz grevi Lenin'in anlattığı manada iktidarları devirmek için bir işçi eğitim ekolü veya üniversitesi olarak telakki etmiyoruz. Bu telakkiyi de şiddetle reddediyoruz. Bizce grev, sulhu tersin eden bir faktör, bir kuvvettir. İktisadi manada işçi ve işveren münasebetlerini tanzim eden sosyal bir mesele olarak kabul ediyoruz. Bunun Anayasada yer alması bizleri sevindirmiştir.

Biz tahripkar sınıf mücadelesini asla düşünmüyoruz. Türkiye'de böyle kayıtlar olmadığı gibi, inanıyor ve kalıbımızı basıyoruz ki, istikbalde de say (emek) ile sermayenin mücadelesi olmayacaktır."

Bahir Ersoy, işçi sendikası lideri olarak Batı'daki gibi Türkiye'de çatışmacı sınıf mücadelesinin olmayacağını vurguladıktan sonra konuşmasının son kısmında bir noktaya daha dikkat çekmiş; maddenin ikinci fıkrasındaki "*Grev hakkının kullanılması ve istisnaları kanunla düzenlenir.*" ifadesindeki "istisnalar" sözcüğünü sert bulmuş; bu sözcükten sonra gelmek üzere "demokratik esaslara göre" ifadesinin fıkraya eklenmesini istemiştir:

"İkinci fıkradaki 'istisnalar' kelimesi anlam itibarıyla biraz sert ve cümlede oturtulduğu yer itibarıyla bağlayıcıdır. Bunu düşünerek komisyonun da bize iş-tirak edeceğine inanıp bir takrir vermiş bulunuyoruz. Takrimimizde 'Grev hakkının kullanılması, istisnaları demokratik esaslara göre kanunla düzenlenir' şeklindedir."

Ömer Sami Coşar ise, grev hakkı meselesinin yılan hikayesine döndüğünden bahisle; 1947-1960 arası dönemin iktidar ve muhalefet partilerinin bu konudaki çelişkili tutumlarını ve sığındıkları mantığı eleştirmiştir (Öztürk, 1966: 2055):

"Demokrasi mücadelesinin yapıldığı on altı yıldan beri biz bu grev hakkından bahsedildiğini duyduk. Muhalefet yapanların, muhalefet devirlerinde dört elle sarıldıkları, müdafaasını yaptıkları bu hakkı iktidara gelir gelmez nasıl terk ettiklerini gördük.

(...).Grevlerin milli ekonomiyi, milli bünyeyi sarstığı belirtilir. Eğer böyle olmuş olsaydı, bu kadar geniş grev hareketlerine sahne olan Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya gibi memleketlerin; grevi yasak etmiş memleketlerin gerisinde kalmış olmaları icap etmez mi idi?

Grev deyince, hemen milli ekonomiyi, iktisadi bünyeyi sarmaya matuf bir komplo akla gelmesin. Vazgeçilsin bundan."

Sendika liderlerinden Feridun Şakir Ögünç söz almış; Bahir Ersoy'un işaret ettiği "istisnalar" kelimesiyle ilgili sınırsız bir grev hakkını kastetmediklerini belirterek sorumlu bir mantıkla konuşmuştur (Öztürk, 1966: 2058):

"Grev kullanımının memleketimizin gerçekleri ve milli menfaatlerimiz nazarı itibara alınmak suretiyle başıboş bırakılmaması keyfiyeti halisane olarak sayanı kabuldür. Ancak (istisnalar) gibi gayet afaki ve elastiki bir terimin gelecek iktidarlar tarafından her zaman için istismar edilmesi tehlikesinin de mevcudiyeti gerek Anayasa Komisyonumuzun gerekse Yüksek Meclis üyelerimizin taktirlerinden vareste değildir kanaatindeyim."

Seyfi Öztürk ise, grev hakkıyla ilgili 1960 öncesi yöneticilerinin bilinçaltındaki olumsuz önyargı ve kaygılarına yer olmadığını, vatansever Türk işçisinin bu hakkı yıkıcı amaçla kullanmayacağını vurgulamıştır (Öztürk, 1966: 2059):

"Türk işçisi milli menfaatlerin bekçisi olduğuna göre, Anayasa ile tanınan bu hakkı, hiçbir zaman milli menfaatlere aykırı bir istikamette istismar etmeyecek, bilakis milli menfaatlere uygun şekilde hareket etmeyi kendisi için bir vatan vazifesi sayacaktır."

Dündar Soyer, konuşmasında bir adım daha ileri giderek Komisyon'a, grev hakkının memurlara da şamil kılınmasının mümkün olup olmayacağını sormuştur (Öztürk, 1966: 2061):

"Bendeniz iki noktaya temas etmek istiyorum. 46. maddenin birinci fıkrasında "işçiler" tabiri, tahdit edici bir hüviyet kazanıyor. Acaba Komisyon, bu "işçiler" tabiri yerine 45. maddedeki "çalışanlar" tabirini koymakta fayda bulurlar mı?"

Komisyon sözcüsü Muammer Aksoy söz alarak; grev hakkının verilmesinin bilinç altında yer eden kaygıların artık yersiz, Türk işçisinin sağduyulu ve yurtsever olduğunu belirtmiştir (Öztürk, 1966: 2063-2064):

"(...). Grev hakkının tanınması başkadır, kötüye kullanılması başkadır. Grev hakkını tanımak, her gün grev yapılmasını istemek anlamına gelmez. Grev hakkı bir vasıttır. Vasıtanın gayesi hakkaniyete uygun ücret temin etmek, kolektif mukaveleleri mümkün kılabilmeştir. Grev, işçinin en son başvuracağı, en son başvurması gereken bir yoldur. İşçilerimizin sağduyusuna ve yurtseverliğine inanmak zorundayız."

B-TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ GREV VE LOKAVT KANUN TASARISININ TÜRÜMÜ ÜZERİNDEKİ GÖRÜŞME TUTANAKLARI

Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanun Tasarısının tümü üzerinde TBMM'de yapılan görüşmelerde milletvekilleri, grupları adına görüşlerini belirtmişlerdir.

Adalet Partisi (AP) Grubu adına konuşan sendika kökenli milletvekili Saim Kaykan, vehme kapılıp Türk işçisine verilmesinde kaygı duyulan bu hakkın artık verilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 384):

"(...). Ve inanıyoruz ki, Türk işçisi bu hakları memleket realitelerini ve milletimizin yüksek menfaatlerini mesuliyet şuuru içerisinde müdrük olarak kullanacaktır. (...) Bu hakların kendisine verilmesi için meşruiyet hudutları içerisinde Türklüğe has vakar, sabır ve sükun içinde neticeyi beklemek centilmenliğini gösteren Türk işçisinin bu şuurulu davranışını değerlendirmek zorundayız."

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) adına Cevat Odyakmaz konuşmasında grevin tahripkar yönüyle sendika liderlerinin şahsiyetleri, kültürleri, vatanseverlikleri arasında ilişki kurarak söz konusu nitelikleri taşıyan sorumlu sendikacıların görev aldığı örgütlerde bu hakkın kötüye kullanılmasının mümkün olmayacağını belirtmiştir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 388-389):

"Tabiri caiz olursa sendika bir ağaç, grev onun meyvesidir. Bu meyvenin aşısı da liderlerdir. En iyi organizasyona sahip bir sendika, kötü niyetli liderler elinde zehirli meyveler vermeye namzettir. Bu itibarla sendika liderlerinin şahsiyetleri, kültürleri, karakterleri üzerinde hassasiyetle durulmak iktiza eder. Bu hassasiyeti gösterirken, parti mülahazalarını, politik gayelerini bir tarafa bırakıp doğrudan doğruya objektif kıstasların nazara alınması ve sendikacılığa hasis parti menfaatlerine katılmaksızın sağlam karakterli vatansever liderlerinin iş başına geçmelerinin temini tek çıkar yoldur."

CHP adına Mehmet Sağlam konuşmasında, 1947'den beri yasa koyucunun grev hakkının verilmesinin toplumsal kargaşaya neden olabileceği, çalışma barışını bozacağı kaygısının Devlet'in hukuk kurallarının işlerliği karşısında yersiz olduğunu savunmuştur (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 390):

"Devlet bir nizam fikrini ifade eder. Bu nizam fikrinde, Devlet kanunlarla tanıdığı hakları koruduğu müddetçe itibarlıdır, kudretlidir. Grev hakkını tanırsen onun gayelerini aşmasını önleyemeyecek bir devletin hükümlerlik haklarının da gölgeleneceğini iddia etmek bu konuda fazla ileri gitmiş olmak sayılmamalıdır. Zordur, tehlikelidir, korkuludur diye bir hakkı teslim edemeyen bir devletin itibarı da aynı ölçüde şüpheli celbeder."

Çalışma Bakanı Bülent Ecevit ise, yaptığı konuşmada, işçilerin Batı ülkelerinde grevli toplu pazarlık hakkını ancak uzun ve kanlı mücadele vererek aldığını hatırlatmış; kendilerinin bu hakkı, kavgasız gürültüsüz Türk işçisine sunulacağını dile getirmiştir. Ecevit, konuşmasını sürdürerek, önceki yasama dönemlerinde bu hakkın verilmesiyle ilgili kaygı ve vehimlere kendilerinin asla kapılmadıklarını ifade etmiştir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 395-396):

" (...). Bizim birçok hususlarda kendimize örnek tuttuğumuz ileri Batı demokrasilerinin hemen hepsinde, bu kanunla Türk işçisine tanımak üzere bulunduğumuz haklar, ancak uzun ve kanlı mücadeleler sonunda elde edilebilmiştir. Bu mücadelelerin toplum bünyesinde meydana getirmiş olduğu yaralar, toplumu bölen sınıf ayrılığı şuuru, Batı ülkelerinin birçoğunda hala onarılamamıştır. Bu bakımdan, Yüksek Heyetinizin, şu birkaç gün içinde tanımak suretiyle toplum ve tarihe büyük bir hizmette bulunmuş olacağınız şüphesizdir.(...)"

Muhterem arkadaşlarım, bu kanun tasarısının hazırlanmasında asla kaygılı ve kuruntulu bir davranış benimsenmemiştir. 'Bu hakkı yeni tanıyoruz, onun için ihtiyatlı olmalıyız, Batı ülkelerinin uzun mücadelelerinden sonra tanıdığı hakları kemaliyle tanımamalıyız' düşüncesi, 'Türk işçisi henüz bu hakları kullanacak seviyede değildir' düşüncesi veya 'biz henüz bu hakları kaldıracak kadar gelişmedik' düşüncesi Hükümet'e de Komisyon'a da asla hakim olmamıştır."

SONUÇ

1946 tarih 4919 sayılı Kanun'la yürürlükteki 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'nun 9. maddesinin H bendinde değişiklik yapılmış; işçilerin örgütlenmesini yasal olarak engelleyen "Sınıf esasına dayalı cemiyet kurulamaz" ifadesi kaldırılmıştır. Cemiyetler Kanundaki söz konusu ifade kaldırılır kaldırılmaz Türkiye Sosyalist Partisi (TSP) ve Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi (TSEKP) öncülüğünde çok sayıda sendika kurulması Hükümet'i kuşkulandırmış; dolayısıyla kurulacak sendikalara yasal dayanak oluşturmak üzere alele acele kanun tasarısı hazırlanarak TBMM'ye sunulmuştur. Türk yasa koyucu, hazırladıkları tasarıda; çalışma hayatı literatürümüze "46 Sendikacılığı" olarak geçen doktriner örgütlenmelere bir daha imkan tanımamak amacıyla sendikalara öncelikle geniş kapsamlı siyaset yasağı getirmiştir. Yasa koyucu, aynı Tasarı'da ikinci bir konuya daha özel itina göstermiş; "grev hakkına" da yer vermemiştir. Tasarıyı hazırlayan iktidar partisi CHP, Sendikalar Kanun Tasarısı'nda ve Meclis görüşmelerinde grev hakkına yer vermeyişlerini üç gerekçeye dayandırmıştır:

a) Devletçi bir rejimin var olduğu ülkede işçilerin hakkını korumak için grev hakkına ihtiyaç duyulmayacağı,

Nitekim bu düşünce, bazı milletvekillerinin ve dönemin Çalışma Bakanı Sadi İrmak'ın TBMM'deki konuşmalarından anlaşılmaktadır: "*Memleketimizde liberal bir rejim takip etseydik, bu rejimin tabii haklarını tanımamız icap ederdi. (...) Fakat biz, devletçi bir rejime sahibiz. Devlet, burada sınıflar arasında çıkan ihtilaflarda hakem olmayı kabul etmiş bulunuyor.*"

b) Sanayi Devrimi sonrası Batılı ülkelerde görülen kanlı işçi eylemlerinin Türkiye'de de yaşanabilme kaygısı,

Meclis tutanaklarında bu konunun sıklıkla dile getirildiği görülmektedir. CHP özellikle, grev hakkıyla, komünist rejim arasında ilişki kurmaya çalışmış; grevi Bolşevizm'in silahı gibi göstererek sendikal örgütlere bu hakkın verilmesini "millilik", ve "vatanseverlik" bağlamında değerlendirilmesini istemiştir.

c) Sanayileşme hamlesi daha yeni başlamış bir ülkede grev hakkının verilmesinin iktisadi açıdan sakıncalarının olduğu,

1946 başlarında kurulup TBMM'de temsil edilen DP ise, muhalefetteyken bu hakkın verilmesi lehinde ısrarcı olmuş; Fuat Köprülü gibi pek çok sözcüsü "*İşçiler grev hakkı tanınmadıkça demokratik manada sendika ve amele hürriyetinin mevcut olduğu asla iddia edilemez.*" şeklinde olumlu tavır sergilemişlerdir. Ne var ki, DP iktidar olduktan sonra, muhalefet döneminde ısrarla savunduğu grev hakkının verilebilmesi için şartların olgunlaşması gerekçesine sığınmış; kısacası bu konuda samimi davranmamıştır.

Aynı şekilde, Demokrat Parti de, iktidardayken, grev hakkının verilip verilmemesinde CHP'nin iktidar döneminde taşıdığı yukarıda yer alan üç kaygıyı tekrarlamış; bu üç gerekçeye sığınmıştır.

Grev hakkıyla ilgili 1947-1960 arasını kapsayan yasakçı dönemde; siyasi partilerin bu konuda sergiledikleri tutarsız davranışları, Türk sendikacılığını daha kuruluş yıllarında, "grev hakkını isteyen sendikalar", "grev hakkını istemeyen sendikalar" şeklinde siyaseten ikiye bölmüştür. Böyle bir bölünmüşlük, kuşkusuz demokratik bir hakkın alınmasında sendikaların birlikte hareket etme kabiliyetini ortadan kaldırmıştır. Başka bir ifadeyle, sendikalar, bu dönemde, birlik halinde olabilselerdi, meşruiyet çizgisinde kalmak koşuluyla düzenleyecekleri baskı grubu işlevli eylemlerle Hükümet'i bu konuda yasal düzenleme yapmaya zorlayabilirlerdi.

Sonuçta, 1947'de CHP iktidardayken partisinin devletçi ve halkçı politikaları nedeniyle grev hakkına gerek duyulmayacağını savunmuştur. DP ise, muhalefetteyken demokrasinin, ekonomik ve sosyal hakların bir gereği olarak tanımladığı grev hakkını, iktidara geldikten sonra ülkenin iktisadi yapısını olumsuz etkileyeceği gerekçesiyle adeta savsaklamıştır.

Grev hakkıyla ilgili yol haritasının dönüm noktasına kuşkusuz 1961 Anayasası'yla gelinmiştir. Makalede bahsedildiği üzere, işçilere grev hakkının verilip dönüm noktasına gelmesinde; temel hak ve özgürlükleri, keza sosyal ve iktisadi hakları güvence altına alan çağdaş nitelikli 1961 Anayasası'nın söz konusu özellikleri önemli rol oynamıştır.

Ayrıca, grev hakkıyla ilgili gerek yasakçı, gerekse serbesti döneminde dikati çeken bir başka husus, işçi kesiminin, Toker Dereli'nin ifadesiyle "rıza yönelerek" herşeyi, Türk kültürünün değerler skalasında tepe noktasında yer alan "Devlet"den bekleme geleneğinin sürdürülmesidir. Nitekim, Türk işçisi, 1961 Anayasası hazırlanırken kendilerine grev hakkının verilmesi için ne geniş kapsamlı miting, ne de gösteri yaparak istemde bulunmuştur. Başka

bir ifadeyle, anayasa koyucunun, 1961'de bu hakkı anayasal güvenceye alırken, işçi kesiminin zorlaması ya da ısrarlı isteklerinin tesiriyle değil; çağdaş demokrasilerde bu hakkın iktisadi ve sosyal haklar arasında öncelikli bir hak olduğuna inandığı için verdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA

Ağralı, S. (1967). Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı, Son Telgraf Matbaası, İstanbul.

Baydere, F. (1966). "İş Mevzuatına Tesirleri Bakımından Çalışma Meclisleri", Sosyal Siyaset Konferansları, XII. Kitap, İstanbul.

Cumhuriyet Gazetesi, 31 Ocak 1950, Ankara.

Dereli, T. (1975). Aydınlar Sendika Hareketi ve Endüstriyel İlişkiler Sistemi, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

Fındıkoğlu, Z. F. (1951). "İzmir'de İşçi Sendikaları Hakkında Sosyolojik Bazı Müşahedeler", Sosyal Siyaset Konferansları, V. Kitap, İstanbul.

Gülmez, M. (1995). Meclislerde İşçi Sorunu ve Sendikal Haklar (1909-1961), Öteki Yayınevi, Ankara.

Güngör, F. (1994). "1946-1960 Döneminde Türkiye'de Sendikacılık", Türkiye'de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.

Güzel Ş. (1988). "1946 ve Sonrasında Türkiye'de Grev Tartışması", Toplum ve Bilim, Kış 1988, İstanbul.

Irmak, S. (1956). "Memleketimizin Çalışma Meseleleri", Sosyal Siyaset Konferansları, VIII. Kitap, İstanbul.

Makal, A. (2002). Türkiye'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri 1946-1963, İmge Kitabevi, Ankara.

..... (2007). Ameleden İşçiye Erken Cumhuriyet Dönemi Emek Tarihi Çalışmaları, İletişim Yayınları, İstanbul.

Meclis Tutanak Dergisi (1956). Dönem X, Toplantı 2, C. 10, 28.2. 1956.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi (1963). Yetmişbeşinci Birleşim, 18.4.1963 Dönem:I, C. 16, Toplantı: 2.

Öztürk, K. (1966). İzahlı, Gerekeçli, Maddelere Göre Tasnifli Bütün Tutanakları İle Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Sülker, K. (1976). Türkiye'de Grev Hakkı ve Grevler, Gözlem Yayınları, İstanbul.

TBMM Tutanak Dergisi (1947). Dönem VIII, C. 4, 47. Birleşim, 20.2. 1947.

TBMM Zabıt Ceridesi (1959). Dönem XI, İçtima: 2, Cilt: 7, 46. Birleşim, 26.2.1959.

Ülke Gazetesi, 11 Şubat 1950, Sivas.

Ülke Gazetesi, 17 Şubat 1950 Sivas.